

Límits i intimitat: reflexions sobre una experiència de treball en grup i de grup per al manteniment de la ment de l'analista

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXXIV/1

Vanna Berlincioni, Cinzia Carnevali, Ambra Cusin,
Roberto Fiorentino, Sandra Maestro, Patrizia Masoni,
Tullio Medici, Gabriella Vandì, Mino Zanchi¹
Itàlia

Els autors presenten la seva experiència grupal en un taller realitzat amb el mètode del psicodrama analític. Ells mateixos són els participants i protagonistes d'unes trobades periòdiques que els ofereixen la possibilitat de crear un espai i un temps on compartir emocions, experimentar el naixement d'un self grupal i on s'activen processos transformatius. Jugar amb els personatges que es representen esdevé una experiència terapèutica. Ens expliquen la tècnica del seu treball i ens en mostren unes vinyetes clíniques. D'acord amb els autors,

1. Tots els autors són membres de la SPI (*Società Psicoanalitica Italiana*).
E-mails: Vanna Berlincioni: vanna.berlincioni@libero.it; Cinzia Carnevali: cinziacarnevali@libero.it; Ambra Cusin: ambra.cusin@spiweb.it; Roberto Fiorentino: roberto.fiorentino@alice.it; Sandra Maestro: sandra.maestro@fsm.unipi.it; Patrizia Masoni: patrizia.masoni@fsm.unipi.it; Tullio Medici: tulliomedici@yahoo.it; Gabriella Vandì: gabriella.vandi@spiweb.it; Mino Zanchi: mino.zanchi@libero.it

aquesta experiència permet exercir el “manteniment de la funció analítica de la ment de l’analista”, l’instrument principal de la nostra feina. A més, ha representat un factor d’apropament íntim personal i professional molt poderós entre els participants.

Paraules clau: manteniment de la ment de l’analista, psicodrama psicoanalític, *self* grupal, elaboració del sofriment psíquic, jugar, escolta, experiència íntima afectiva, grup

Segons Bion (1948[1961]), els fenòmens mentals grupals requereixen un estudi més ampli que l’estudi de la ment individual: aquest autor teoritza que el protomental deriva d’una matriu grupal i que els objectes interns es constitueixen sobre la base de les pressions emocionals del grup al qual pertany l’individu. El grup analític, amb el seu marc, construeix un espai i un temps en els quals poden néixer pensaments sense pensador (Bion, 1977-1983). En la matriu grupal es creen les condicions per al naixement de la subjectivitat que es contraposa a l’ansietat de mort: el *self* individual emergeix d’un magma protomental en transformació, d’elements simbòlics dispersos en els quals el sentiment d’existir es pot pensar de manera dilatada i difusa, d’un sentiment de vida transpersonal i transgeneracional difús i indiferenciat que es podria definir com a *self* grupal (Hautmann, 1999). És a partir de la matriu grupal que es poden crear les condicions per a la subjectivitat; l’experiència del grup esdevé equivalent a l’experiència del naixement que el contraposa a l’ansietat de mort (Hautmann).

També en la teorització de Kaës (1999), la psique està organitzada estructuralment com un grup: el subjecte pot ser pensat també com un inter-subjecte i es veu el grup com un espai psíquic compartit en el qual es teixeixen mecanismes inconscients profunds -fets d’aliances perverses, contractes i pactes narcisístics- a l’espera que les funcions intermediàries específiques (el portaparaula, el portasíntoma, el portasomni)² activin els processos transformatius: d’aquesta manera, de la ment grupal germinen pensaments i nous assentaments emocionals, grupals i individuals. El treball psicoanalític de grup és interessant per al psicoanalista perquè li permet

2. La noció de portaveu està històricament lligada a Pichon-Riviere, i especialment al seu treball sobre el grup familiar; el subjecte que emmalalteix es fa portaveu del malestar del seu grup familiar. Per a Kaës, el subjecte que en el seu grup fa la funció de portaveu (o portasíntoma, o portasomni) es veu empès a la seva funció de “portador” pel moviment del seu desig, o bé com a resposta a les demandes del grup, però sempre també a partir de la seva pròpia determinació intrapsíquica.

comprendre millor de quina manera i en quines condicions el grup esdevé matriu de suport per a l'evolució psíquica individual, o bé lloc de regressió, de destrucció de vincles i d'anul·lació de les diferències (Kaës). A més, el marc del treball grupal, en ocasió de crisi, esdevé “receptor de la part més simbiòtica de l'organització psíquica” (Ferruta, 2013).

Segons la nostra idea, en el grup el cos esdevé lloc concret dels vincles i de les valències transicionals (Lemoine, 1972; Kaës, 2009 [2010]) i crea un espai potencial entre un mateix i l'altre, on es reescriu una història que té diferents nivells, “desafiant les profunditats abissals del protomental d'un mateix, dels col·legues i del camp, creant camps emocionals en transformació i del tot nous” (Ferro & Civitarese, 2015).

En el context grupal l'individu es troba, doncs, contínuament suspès entre la complexitat oceànica de l'altre i el contacte amb els aspectes de la pròpia experiència emocional. Aquesta oscil·lació posa a prova l'analista en un treball complex i l'insta a identificar nous camins per a l'elaboració del sofriment psíquic.

A partir d'aquestes premisses, amb un grup de nou analistes procedents de diversos centres italians, hem ideat un dispositiu grupal que hem anomenat “taller de psicoanàlisi en grup i de grup per al manteniment de la funció analítica de la ment de l'analista”.

La nostra experiència uneix un treball en grup amb un treball de grup, que es compon de dos moments: el primer, en el qual utilitzem la tècnica del psicodrama analític per mirar els nostres continguts interns, i el segon, en el qual reflexionem sobre els dinàmiques que han sorgit i sobre els processos que es desenvolupen entre els participants.

Materials i mètode

En el nostre taller en grup i de grup, organitzem l'espai disposant en un cercle una cadira per a cada participant, absents inclosos, que seran simbòlicament visibles gràcies a les cadires buides; a cada trobada hi haurà un conductor (que fins avui sempre ha estat el mateix) i un observador “participant”, per torns, que té la tasca d'observar el grup i narrar-ne el desenvolupament (Margherita, 2012) en dos moments: un a “cop calent”, immediatament després de la trobada, i l'altre més tard, quan transcriurà la memòria de la trobada i l'enviarà als col·legues.

La tècnica utilitzada és una variació del “psicodrama analític” que es basa en la representació escènica de situacions conflictuals que caracteritzen la vida de l'individu, de la família, del grup. La sessió *tipus* s'articula en tres parts. La primera, definida com a part “escolta”, preveu una comunicació lliure entre els participants. A partir de la circulació dels pensaments, de les idees, de les narracions, el conductor aborda un tema específic, un “fet escollit”: un

somni, un esdeveniment recent, un record antic, al voltant del qual es representarà una “escena”. D’aquesta manera s’entra en la segona part de la sessió, en la qual el grup representarà l’escena on els personatges seran el protagonista i uns personatges secundaris escollits entre els participants, que assumiran papers significatius en la història que s’ha de representar. Algunes de les tècniques emprades són: l’autorepresentació, moment en el qual el protagonista es representa a si mateix o dona veu a figures importants de la seva vida; el doblatge, una intervenció en la qual un personatge auxiliar verbalitza en escena -en nom d’un dels personatges- pensaments o sensacions que aquest últim no aconsegueix expressar per ell sol; la inversió de papers, que preveu l’intercanvi de papers entre dos personatges de l’escena i pot ajudar el protagonista a recuperar parts d’ell mateix que tendeix a projectar en els altres. En l’última part de la sessió, l’observador ofereix als participants les seves observacions sobre les dinàmiques del grup. Després hi haurà una discussió lliure en la qual es donarà especial relleu a les vivències subjectives de cada participant al llarg de la sessió.

Com hem dit abans, la tècnica utilitzada representa una variació del psicodrama analític. L’instrument de la posada en escena del “joc psicodramàtic” sembla respondre al precepte winnicottia que ens recorda que *jugar* és “[...] sempre una experiència creativa, i és una experiència en el continuuum espai-temps, una forma essencial del viure” (Winnicott, 1971, p. 50). *Jugar* inclou aquí l’accepció anglesa, francesa i alemanya (*play, jouer, spielen*), com a interacció contínua i permanent entre l’aspecte lúdic i la representació escènica.

En el grup experiencial el llenguatge i la desarticulació emocional, generada pel contacte entre els participants, insten el *self* individual a revisitar fragments oblidats de la seva pròpia història, els microtraumes i els macrotraumes amagats en els prestatges més interns de l’espai intrapsíquic. L’empatia, el contagi, la comunicació inconscient profunda que el marc grupal ofereix als seus participants permeten a l’individu l’accés imprevisible a aquests fragments que en el grup es poden reelaborar, revitalitzar i tornar a posar a disposició de l’analista per al seu treball personal, però també per generar nous pensaments i desenvolupaments del *self*.

En el context grupal, l’individu es troba, a més, contínuament suspès entre la *complexitat oceànica* derivada de l’altre, en totes les seves estratificacions (el “veí”, el “migrant”, el “social”), i el contacte amb aquests aspectes de *petiteses* de l’experiència emocional que tenen un paper fonamental en el sentiment identitari. A les sessions, mitjançant la participació en les vicissituds de l’altre, cada participant està exposat tant a moviments regressius que el tornen a posar en contacte amb aspectes fusionals i primitius de l’organització del *self*, el seu propi i el de l’altre, com a tendències centrífugues, divergents, amb risc de clivellament, de fragmentació, de des-integració.

Transitar per aquesta oscil·lació enfronta el grup a sentiments de dolor, d'impotència i de frustració, però també l'insta a recuperar el sentit del límit necessari per a la individuació de nous camins per elaborar el sofriment psíquic. En relació amb això, nosaltres pensem que és fonamental que l'analista es dediqui a ell mateix un temps, un espai, uns recursos adients per posar en pràctica el que hem definit com *l'art del manteniment de la ment de l'analista* (A.A.V.V., 2014). La nostra ment, en efecte, és com un òrgan delicadíssim que necessita una revisió contínua per les demandes externes i internes a les quals està sotmesa. És d'aquesta manera que interpretem l'advertència freudiana (Freud, 1937) de dedicar-nos al nostre propi manteniment: “els analistes no sempre han assolit en la seva personalitat aquell grau de normalitat psíquica a la qual volen portar els seus pacients”. Freud (1937, p. 530) recomanava repetir una tanda d'anàlisi personal cada cinc anys: “Tot analista hauria de tornar periòdicament -cada cinc anys- a ser objecte d'anàlisi, sense sentir vergonya per aquesta decisió. Això significaria llavors que no solament l'anàlisi terapèutica del pacient, sinó també la seva pròpia anàlisi, passaria de ser una anàlisi terminable a una d'interminable” (*ibid.*, p. 532).

L'analista s'ha de poder ocupar, doncs, en primer lloc, de l'analista mateix, també amb l'intercanvi amb altres psicoanalistes, en un debat lliure i transformatiu. En la nostra experiència, la constància del marc i la presència exclusiva d'analistes entre els participants transformen aquest dispositiu en un *taller analític especialitzat* per a l'observació d'aquells fenòmens mentals inconscients i conscients, subjectius i grupals, que teixeixen les xarxes entre l'intersubjectiu i l'intrasubjectiu. Ara voldríem presentar alguns exemples clínics per mostrar amb l'experiència en el camp el que hem presentat en l'àmbit teòric.

Vinyetes clíniques

En una sessió del tercer any sorgeix el tema de l'absència i de la culpa.

A un participant li ve al cap la seva mare, que tenia una forma de fer com si demanés al fill alguna cosa que ell no li podia donar, en un dolorós capgirament de papers: “Com si jo no aconseguís respondre a la necessitat de la meua mare de fer-la feliç”.

Sorgeixen així emocions doloroses d'impotència i de culpa, però també necessitats/desitjos amagats, tant dels fills com dels pares.

Es juga, és a dir, es “representa” l'escena amb la mare queixosa, preocupada pel marit absent

En el canvi de papers el *fill* intenta obrir concretament els ulls de la mare per mostrar-li que ell també hi és i que ella pot ser feliç gràcies a la seva presència.

Una profunda emoció commou el grup.

El *fill*, interpretant-se a ell mateix, no demana res. El grup comprèn que el fill,

massa petit, no pot fer res perquè la mare estigui bé.

En efecte, algú exclama: “Més val quedar-se petit”.

Però el personatge *mare* amenaça d’anar-se’n i aleshores es tornen a presentar en forma de compulsió de repetició: l’allunyament, la fugida i l’abandonament. La mare lluitava amb ella mateixa i això pot representar que el grup també té els seus conflictes.

El joc amb el fill, que intenta obrir els ulls a la mare, “impressiona” una participant.

Esdevé cada cop més clara la dificultat que comporta demanar alguna cosa per a un mateix. Sorgeix un record en el qual en la família es robaven uns dolços que l’àvia havia guardat per a Nadal. L’àvia s’enfada, però amb benevolència. Aquests dolços robats d’amagat esdevenen així l’expressió d’unes necessitats personals que es poden satisfer sense culpa greu.

Però immediatament torna a sortir un personatge: el d’una *nenca callada*, que dormia molt i menjava poc.

La sensació és que no volia molestar. Estava callada i quieta a casa, però després de la mort de la mare s’havia tornat fins i tot massa moguda.

Hi ha el record d’aquesta exuberància reactiva al dol que reassegurava la família.

El grup sent que és com si el temps s’hagués aturat després de la inesperada desaparició de la mare.

Ara el grup descobreix que cada un de nosaltres es troba nu als ulls de l’altre. Però en l’aquí i l’ara aquesta emoció es transforma en una mirada comprensiva que ens fa menys monstruosos. Es fa viu (per fi, de manera alliberadora) el plor de la *nenca* que no podia demanar res per a ella, i així donava veu al sentiment de manca?

Es juga l’escena del *pare* que té a coll la seva *filla* mentre cantusseja i intenta mantenir-la viva

La *nenca*, ulls clucs, està sempre callada durant la representació.

Una altra participant, doblant la *nenca*, diu cridant: “mama!”.

La *nenca*, al ritme del suau moviment corporal del *pare*, canvia l’expressió de la cara, obre els ulls i la boca quan el *pare* li dóna farinetes.

És un moment d’obertura en la relació que reflecteix tot el grup.

La *nenca* emergeix del col·lapse i mira intensament aquest nou *papa* que canta: és un moment de profunda intimitat amb un nou objecte creat pel grup.

El grup reflexiona sobre el fet que un *pare* no pot substituir una mare i sobre com aquest *pare* acaba representant una mare valuosa i assequible en la realitat de l’experiència analítica, malgrat que estigui irremeiablement perduda. I la ràbia es desfà en la intimitat de la trobada tot i mantenint la consciència de la pèrdua.

El grup, capaç amb la intimitat de reparar el buit i la vivència d’insuficiència, percep la gana/desig vital.

D'aquesta manera prenem consciència d'arribar cada cop a les nostres trobades com a analistes/nens afamats, no solament de l'experiència grupal, sinó d'una necessitat arcaica de ser acollits per la "mama" SPI,³ viscuda, precisament per les inevitables dinàmiques institucionals, com si fos inabastable.

En el treball de grup que hem descrit es veu com, mitjançant la representació del joc, els participants toquen amb la mà el retorn d'un detall reprimat que pot fer llum sobre un desig inconscient. El fet d'interrogar-se sobre aquest desig dóna sortida a una cadena de nous significats.

Winnicott ens recorda la tasca impossible de fer de mare de la mare i escriu: "La psicoteràpia neix allà on s'encavalquen dues àrees de joc, la del pacient i la de l'analista. El terapeuta ha de saber jugar, altrament no és apte per a aquest ofici, però si el pacient no sap jugar, s'ha de fer alguna cosa per ajudar-lo a adquirir-ne la capacitat, perquè és en el joc que el pacient esdevé creatiu" (Winnicott, 1971).

El grup assumeix així el rol d'un bon pare que diferencia i posa límits a les il·lusions d'omnipotència del nen i de la mare. El desencant d'aquesta il·lusió permet al nen reconèixer-se com a subjecte que desitja, precisament perquè està incomplet, mancat. En l'assumpció de la diferència radica el fonament de la identitat d'un mateix i de l'altre.

En una sessió, abans de la pausa de juny, el grup es centra en el tema de la pèrdua de control: una participant arriba tard perquè ha baixat del tren en una parada equivocada. Aquesta anècdota esdevé el representant simbòlic del temor de la pèrdua de control que el grup ja havia expressat, per altres motius, al començament de la sessió.

Hi ha en joc unes forces poderoses. Estem una mica com "en un embaràs". Tenim tants projectes al cap, tantes idees, que això produeix plaer i por. Pensem en un aspecte regressiu que porta a una pèrdua de control. Una persona del grup s'ha vestit de "temps lliure", desitjant una llibertat que podia fer-la feliç, però s'hi ha deixat anar. Una altra es queixa que està cansada. I encara una altra recupera un aspecte d'esperança del grup i subratlla com està "gràvida" de projectes i coses positives.

Així associem l'ansietat del grup davant del "part", és a dir, no només el "parir" un treball científic, sinó també el "partir" per les vacances imminents. D'aquesta manera sorgeix el tema d'una "follia creativa", diferent d'una follia patològica (Russo, 2006).

3. *Società Psicoanalitica Italiana. (N.d.T.)*

“La vicissitud transferencial és crucial precisament pels nous significats que es poden donar a la història, acolorint-la amb responsabilitats individuals, amb corresponsabilitats grupals i col·lusions, que permeten sentir-se participants i no solament víctimes del destí [...] la memòria que en brolla és molt menys petrificada [...] pot recuperar els objectes [...] els objectes persecutoris poden ser perdonats, reparats, en la mesura que són menys persecutoris i amenaçadors” (Meotti, 1998).

No es tracta tant d'una vivència de culpa envers l'objecte -en aquest cas els diversos treballs teoricoclínic que com a grup estàvem escrivint-, sinó també de la manera com això genera emocions, fa renéixer la preocupació pel *self* grupal viscut com un objecte mereixedor d'atenció i d'amor.

En el grup es pot viure i/o fer experimentar a l'altre allò que en la pròpia intimitat no es pot tolerar de sentir. Amb l'ajuda per sentir el dolor amagat, per manifestar-lo, per pensar-lo, per compartir-lo, el subjecte-grup està en condicions de superar el seu sofriment físic.

Les paraules expressades en el joc psicodramàtic adopten la força de la música o de la poesia: tenen un ressò profund. En el joc es construeix aquella àrea intermèdia en la qual les vicissituds internes troben el que Ferro (1999) anomena conarració transformativa, en la qual els afectes es poden transformar i reintrojectar feliçment.

Jugar un personatge esdevé un factor terapèutic

Hi ha el temor de tenir massa nivells de lectura, vivències massa intenses i massa poc temps per traduir-les i fer-les comprensibles dins i fora del grup. Hi ha també el temor de no poder transitar fàcilment des de nivells tan íntims a altres nivells més racionals i descriptius, com per exemple els nivells de la reflexió teòrica sobre allò que anem fent.

Compartim l'esforç de la recerca d'una possible extensió del mètode psicoanalític adreçat no solament cap a l'altre o cap al món, sinó també cap al *self* de l'analista, dins del nostre treball i dins de la institució psicoanalítica. Cada grup, igual que d'altra banda tota anàlisi, comporta un procés generatiu que, amb el seu bagatge de vitalitat, pot produir sentiments ambivalents. En el grup això emergeix de sobte en els relats sobre les conflictivitats del passat o de l'actualitat, i en sobtats atacs contra la ment grupal i/o la ment de l'animador o d'un participant.

Als components del grup se'ls demana, per tant, la disponibilitat a posar en joc la seva capacitat associativa, i oscil·lar entre el paper de participant i el d'observador, els quals, conjuntament, reflecteixen les dinàmiques conscients i inconscients que han donat forma als diversos fenòmens emergents, no

solament en l'individu, sinó també en el grup i en l'ambient socioinstitucional en el qual estem inserits.

La demanda d'amor, tal i com sorgeix en directe en les trobades del grup, es transforma en un procés continu en els intercanvis entre els participants, on la capacitat d'escoltar no s'acaba mai. Ens confrontem contínuament amb el que se'ns presenta davant en l'espai analític en el qual l'escolta no està mancada de por pels atacs tant interns com externs (supòsits bàsics) que podrien obstaculitzar el desig d'escoltar i de parlar en el grup. Estan en joc les pulsions de l'inconscient que poden desestabilitzar i activar defenses i resistències al canvi en cada membre del grup i en el mateix grup. Són ombres que s'han d'afrontar per contactar amb els aspectes del *self*, així com del *self* grupal, que desitgen subjectivar-se i integrar-se.

Els músics en tenen una experiència cada cop que la música manifesta l'expressió més dinàmica i específica, quan escolten no només la seva pròpia veu, sinó també la dels altres, juntament amb els altres, cada un amb el seu propi timbre subjectiu, creant acolliment, capacitat de compartir i intercanvi. La *vibració íntima* que en deriva porta a la transformació del material primari (matèria primera psíquica freudiana) en so i llenguatge comprensible (De Mari, Carnevali & Saponi, 2015).

Freud (1912), amb l'atenció lliurement fluctuant; Bion (1962), amb la *reverie*; Bolognini (2002), amb l'empatia psicoanalítica; Anzieu, Kaës *et al.* (1972), amb l'escolta de l'escolta i els fantasmes transgeneracionals, han fet més explícit el treball compromès que nosaltres els analistes intentem fer ordenant i reelaborant les nostres identifications inconscients.

Moviments d'apropament i d'allunyament, defenses que es poden afluixar, el dolor que sorgeix en la transferència entre els participants del grup, permeten tocar àrees primàries de la nostra ment, encara no evocades en una representació; s'hi pot arribar i podem portar-les a la co-construcció d'un *objecte grupal compartit*. La invasió del dolor que impedeix pensar i els clivellaments defensius, fets més transformables i pensables, permeten d'aquesta manera viure una *experiència íntima afectiva* en grup anterior a l'organització del llenguatge.

Conclusions

De la matriu grupal es creen les condicions per al naixement de la subjectivitat; l'experiència del grup esdevé equivalent a l'experiència del naixement, que es contraposa a l'ansietat de mort (Hautmann 1987, 2002).

El joc, a més, implica el cos i la ment i, per tant, la persona de l'analista en la seva plenitud. Allò que involucra el cos és quelcom molt poderós com a activador en el grup d'emocions que necessiten reelaboració. El que més ens

fa interrogar i que més ens estimula en les nostres trobades és el valor reflexiu/restaurador que cada cop s'activa en nosaltres i que continua circulant també els dies successius.

Si, com molts de nosaltres afirmem, l'instrument essencial de l'analista està constituït per la seva mateixa persona, el manteniment d'aquest *instrument* és fonamental. I molt pocs analistes, després d'una determinada etapa, se'l permeten, mentre van passant coses i les fatigues i els dolors continuen i sovint danyen els mateixos terapeutes.

Per a nosaltres, trobar-nos en grup i tornar-nos a veure sistemàticament amb l'objectiu del "manteniment", amb la decisió de repetir l'experiència més vegades, ha representat un factor d'*apropament íntim* personal i professional molt poderós entre els participants.

Per tant, creiem que ja és madur el temps de conceptualitzar i socialitzar aquesta veritat senzilla però en part trencadora: ens trobem per necessitat, a més de per plaer. És una necessitat que potser hem de començar a comunicar i que ha de poder ser acollida per la nostra comunitat, perquè no solament els analistes en formació han de reflexionar sobre ells mateixos. Cada eina necessita un manteniment continu i periòdic, sobretot si se la sotmet a un ús i desgast continu.

Mitjançant el grup experiencial i el psicodrama com a mètode facilitador de l'expressió de les emocions i dels pensaments del grup, es pot tutelar la circulació del pensament analític, la protecció dels participants i la seva reflexió i evolució.

Traduït de l'italià per Elena Fieschi

RESUMEN

Los autores presentan su experiencia grupal en un taller realizado con el método del psicodrama analítico. Ellos mismos son participantes y protagonistas de unos encuentros periódicos que les ofrecen la posibilidad de crear un espacio y un tiempo donde compartir emociones, experimentar el nacimiento de un *self* grupal y donde se activan procesos transformativos. Jugar con los personajes que se representan se convierte en una experiencia terapéutica. Nos explican la técnica de su trabajo y nos muestran unas viñetas clínicas. De acuerdo con los autores, esta experiencia permite ejercer el "mantenimiento de la función analítica de la mente del analista", el instrumento principal de nuestro trabajo. Además, ha representado un factor de acercamiento íntimo personal y profesional muy poderoso entre los participantes.

Palabras clave: mantenimiento de la mente del analista, psicodrama analítico, self grupal, elaboración del sufrimiento psíquico, jugar, escucha, experiencia íntima afectiva

SUMMARY

The authors present the group experience they have in a workshop on analytic psychodrama. They are the participants and the protagonists of periodic encounters that afford them the possibility of creating a space and a time where emotions can be shared, where the birth of a group self is experienced, and where transforming processes are activated. Playing with the characters that are represented in the group becomes a therapeutic experience. They talk to us about the technique they use in their work, and show it to us through the clinical vignettes they present. In accordance with the authors, this experience allows the "maintenance of the analytic function of the analyst's mind" -the basic instrument of their work- to be employed. In addition, it has become a very powerful factor for intimate personal and professional closeness among participants.

Key words: maintenance of the mind of the analyst, analytic psychodrama, group self, working through of mental suffering, playing, listening, affective intimate experience

BIBLIOGRAFIA

- A.A.V.V. (2014). Il processo di soggettivazione, il gruppo e l'arte della manutenzione dell'analista. A *Atti del XVII Congresso Nazionale della SPI*, Milano
- ANZIEU, D., KAËS, R. et al. (1972). *Le travail psychanalytique dans les groupes. Cadre et processus*. Paris, Dunod, 1982
- BION, W.R. (1948). *Experiences in groups, Human Relations, vols. I-IV, 1948-1951*. London, Tavistock. [Reimpresió el 1961]
- (1962). *Learning from experience*. Lanham, Maryland, USA, Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- (1963). *Elements of Psycho-Analysis*. London, William Heinemann. [Reimpresió a *Seven Servants*. London, Karnac Books, 1977]
- (1977-1983). *Bion in Rome*. London, The Estate of W.R. Bion. Trad. ital., *Seminari italiani*. Roma, Borla, Roma
- BOLOGNINI, S. (2002). *Empatia Psicoanalitica*. Torino, Bollati Boringhieri Editore
- DE MARI, M., CARNEVALI, C. & SAPONI, S. (2015). *Tra psicoanalisi e musica*. Alpes Italia
- FERRO, A. (1999). *La psicoanalisi come letteratura e terapia*. Milano, Raffaello Cortina Editore
- FERRO, A. & CIVITARESE, G. (2015). *Il campo analitico e le sue trasformazioni*. Milano, Raffaello Cortina Editore
- FERRUTA, A. (2013). *Setting analitico e spazio per l'altro*. CMP

- FREUD, S. (1912-13). Totem e Tabù. A *Opere*, vol. VII. Torino, Boringhieri Editore, 1975. [Versió anglesa: Totem and Taboo. *S.E.*, 13]
- (1921). Psicologia delle masse e analisi dell'io. A *Opere*, vol. IX. Torino, Boringhieri Editore, 1975. [Versió anglesa: Group Psychology and the Analysis of the Ego. *S.E.*, 18]
- (1937). Analisi terminabile ed interminabile. A *Opere*, vol. XI. Torino, Boringhieri Editore, 1975. [Versió anglesa: Analysis terminable and interminable. *S.E.*, 23]
- HAUTMANN, G. (1987). Pensiero e sofferenza: il dolore mentale nella situazione analitica e nella clinica. *Rivista Psicoanal.*, 33, p. 197-218
- (1999). *La psicoanalisi tra arte e biologia*. Roma, Edizioni Borla
- (2002). *Funzione analitica e mente primitiva*. Pisa, Edizioni ETS
- KAËS, R. (1999). *Les théories psychanalytiques du groupe*. Paris, Presses Universitaires de France
- (2009). *Le alleanze inconse*. Roma, Borla, 2010
- LEMOINE, G. (1972). *Jouer-Jouir. Per una teoria psicoanalitica dello psicodramma*. Roma, Astrolabio Ubaldini Editore, 1980
- MARGHERITA, G. (2012). *L'insieme Multiestrato*. Roma, Armando Editore
- MEOTTI, F. (1998). Un paradosso della riparazione. *Richard e Piggle, Studi psicoanalitici del bambino e dell'adolescente*, 6 (2), maig/agost, p. 141-151
- NORMAN, J. & SALOMONSSON, B. (2005). 'Weaving thoughts'. A method for presenting and commenting case material in a peer group. *Int. J. Psychoanal.*, 86 (5), p. 1281-1298. Traducció catalana: Teixit de Pensaments. Un mètode per a presentar i comentar material psicoanalític en un grup d'iguals. *Rev. Cat. Psicoanàl.*, XXIII/1-2, 2006, p. 53-71
- PICHON-RIVIERE, E. (1970). Historia de la técnica de los grupos operativos. *Temas de Psicología Social*, año 7, nº6, 1984
- ROMANO, R. (2002). *Il racconto della mente, il mito nella relazione psicoanalitica*. [The story of the mind, the myth in the psychoanalytic relationship]. Bari, Edizioni Dedalo
- RUSSO, L. (2006). *Le illusioni del pensiero*. Roma, Ed. Borla
- WINNICOTT, D. (1971). *Playing and Reality*. London, Tavistock. [Versió italiana: *Gioco e Realtà*. Roma, Armando Editore, 2005]